

Pukovnik dr Mladen Kovačević: „Tajna narodne odbrane i njena zaštita u SFRJ“

Godina i po će kako je pred sud javnosti izašla studija pukovnika dr Mladena Kovačevića »Tajna narodne odbrane i njena zaštita u SFRJ«. Bila je to i po sadržaju i po porukama osobena i retka knjiga koju je Vojnoizdavački zavod, Beograd, štampao u relativno skromnom tiražu (1.500 primeraka) i, u poređenju sa drugim svojim izdanjima, u skromnoj opremi, što govori da ni sam nije bio načisto s tim koliko je širok krug mogućih korisnika studije o ovoj problematici, mada je rukopis imao pozitivne ocene i preporuke dvojice znalaca ove materije: general-pukovnika Veljka Kadijevića i pukovnika Dušana Vilića. Dogodilo se, međutim, da je ceo tiraž veoma brzo rasprodat i da su mnoge strukture, sudeći po broju predloga izdavaču da je ponovo štampa, shvatile značaj i aktuelnost onog što se u studiji pokreće, analizira, zaključuje i predlaže. Utoliko i objavljivanje ove zakasnele beleške o toj publikaciji može imati društveno opravdanje.

Studiju je autor izveo iz svoje obimne i visoko ocenjene doktorske teme. S gledišta naše pravne teorije i prakse, on je uspeo da tu veoma razuđenu i u brojnim izvorima datu problematiku marljivo sredi, znalački analizira i stručno izloži, stvarajući pri tom pregledno i celovito štivo koje je, nesumnjivo, odgovorilo na mnoga pitanja i teorije i prakse sa osobenog i široj javnosti manje poznatog područja opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, što je, svakako, dobrodošlo, kao podsticaj za razmišljanje, u fazi rada na projektu Zakona o opštenarodnoj odbrani.

S gledišta prakse, autor je brojne subjekte razgranatog sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite zadužio samim tim što je ovu bogatu regulativu, sa tumačenjima važnijih propisa sistematizovao na jednom mestu, argumentovano ocenjujući dokle je društvo u tom pogledu stiglo, gde je i koliko praksa ispred teorije ili obratno, gde smo u poređenju s nekim rešenjima u svetu u kojem delujemo i po čemu smo, ili u čemu još više treba da budemo osobeni. Autor u tome ide i dalje: u uvodnom delu studije, u poglavlju »Utvrdjivanje tajnih podataka odbrane«, potanko razmatra brojna pitanja sa doktrinarnog i zakonodavnog pristupa. On tom problemu prilazi polazeći od činjenice da problematika zaštite tajne narodne odbrane postaje sve šira, složenija, osobenija i izraženija, pa otuda je i delatnost obaveštajnih sistema sve prisutnija i suptilnija u savremenom svetu. Zapravo, u samom teorijskom pristupu problemu dr Kovačević čitaocu ukazuje na svu složenost ove problematike: celovit sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite se stalno dograđuje i jača, okupljajući sve veći broj društvenih subjekata koji se njime bave, čime se u sve većem stepenu socijalizuje i funkcija zaštite tajne narodne odbrane, a istovremeno se uvećavaju i usavršavaju snažni i tehnički opremljeni obaveštajni sistemi i mehanizmi u svetu čija se delatnost oseća i u domenu praćenja odbrambenih potencijala svake zemlje, tako da organizacija zaštite od njih postaje sve složenija i nikad ne može biti konačna i dovoljno savremena, a nijedna mera dovoljno stroga da bi se u tome sasvim uspeo. Problem zaštite tajne odbrane je, dakle, determinisan postojanjem tih snažnih obaveštajnih sistema u svetu na čijem se utemeljenju i delovanju autor dovoljno zadržava dokazujući, na osnovu naših konceptijskih opredeljenja i praktičnih rešenja, da zahtevima efikasnog odvracanja od obaveštajnog istraživanja može udovoljiti samo sve dublja socijalizacija funkcije zaštite, odnosno sve masovnije angažovanje društvenih subjekata u organizaciji zaštite tajnosti odbrane, u konceptijskom smislu izrastajući u jedan od jačih oblika otpora agresiji. U tom pogledu dr Kovačević je, analizirajući našu praksu, dokazao da je naš sistem opštenarodne odbrane i društvene samozaštite i na tom planu adekvatno definisao opredeljenja i ciljeve, te da je sposoban da prati promene u metodama, sredstvima i snagama otkrivanja i prikupljanja tajnih podataka odbrane, ukazujući i na neka rešenja koja bi u novim uslovima bolje odgovarala karakteru i značaju ovog problema, ali ne dovodeći u pitanje ispravnost naših opredeljenja i valjanost sistema.

Polazeći od shvatanja da tajna narodne odbrane, nezavisno od jasnoće uslova i činilaca iz kojih proizlazi i ciljeva kojima služi,

predstavlja, u celini gledano, nerešeno teorijsko pitanje, autor se, u teorijskom pristupu problemu, osvrće na neke od najvećih nedoumica i nepoznanica ovog fenomena. Analizirajući istraživanja brojnih domaćih i stranih teoretičara i neospornih autoriteta u ovom domenu, on se posebno osvrće na glavne teorije o tajnosti, odnos tajnost odbrane — načelo javnosti rada, razlike između tajne odbrane i tajni iz drugih oblasti društvenog života, osnovne probleme definisanja tajne odbrane itd. Autor se podjednako odgovorno i stručno angažuje na analizi zakonodavnog i praktičnog pristupa problemu, predočavajući naša i strana rešenja. Te analize ukazuju na velik značaj koji društvo pridaje tom području, osobito sopstvenom samoorganizovanju za odbranu i zaštitu. Sem u toj, veoma razuđenoj pravnoj regulativi, materija o narodnoj odbrani i njenoj zaštiti prisutna je u našoj pravnoj teoriji, uglavnom u posebnim publikacijama i u teorijskim i specijalizovanim časopisima, što čitalac lako zapaža iz autorovog pozivanja na 441 pisani izvor. Međutim, upravo ta veoma bogata i osobena praksa i teorija koja je prati otkrivaju koliko je širok prostor i velike društvene potrebe za stalnim teorijskim produbljivanjem i autentičnim tumačenjem ove trajno aktuelne i značajne problematike, utoliko pre što su nosioci odbrambenih poslova i odbrambenozaštitnih funkcija sve brojniji, a što se može reći i kada je reč o zaštiti onih podataka koji, u određenom društvenom kontekstu, predstavljaju tajnu ali koja nije trajna kategorija već se menja sa promenom uslova. Razume se, veoma je bitno da se u tom sveobuhvatnom organizovanju i pripremanju društva za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu ne mistifikuje tajna, jer bi to sužavalo širinu organizacije i sputavalo subjekte koji se bave pripremama za odbranu, ali su, s druge strane, potrebni stalni, teorijski i praktični, naponi oko procena, usaglašavanja i tumačenja tog pitanja, čemu i studija dr Kovačevića daje velik doprinos.

U poglavlju koje nosi naslov »Zaštita tajnih podataka odbrane« autor na gotovo 200 stranica analizira pitanja koja čine okosnicu sadržaja tri tematska područja: organizacija, subjekti i mere zaštite. Analizirajući organizaciju zaštite tajnih podataka odbrane, autor vrši periodizaciju, počev od NOR-a do naših dana. Ovde treba ukazati na bogatstvo, raznovrsnost i trajnu aktuelnost iskustava iz NOR-a, koja je dr Kovačević selektivno i korisno izložio na desetak stranica. Analizirajući obaveze subjekata u tom domenu, autor počinje sa radnim ljudima i građanima i završava se oružanim snagama SFRJ, ukazujući na nove uslove i društvene potrebe i zahteve za odgovarajuću zaštitu interesa odbrane, naročito u uslovi-

ma sve šireg otvaranja sistema informisanja prema radnim ljudima, potpune otvorenosti granica zemlje, intenzivnog uključivanja u međunarodnu podelu rada, sve šire privredne, tehničke i naučnoistraživačke saradnje sa svetom itd. U najkraćem, dr Kovačević svestrano istražuje široku problematiku zaštite tajnih podataka sa područja sve razgranatijeg sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, stavljajući naglasak na pitanja iz domena zaštite tajnih podataka narodne odbrane, počev od preventivno-bezbednosne, preko represivno-bezbednosne zaštite, do posebnih mera zaštite tajnih podataka narodne odbrane u odnosima sa inostranstvom i strancima, ali i u pripremnom i ratnom stanju. Prilikom obrade svakog od brojnih pitanja, autor upućuje čitaoca na sve važnije izvore u našem zakonodavnom sistemu kojima se ta problematika reguliše, dajući uz to i tumačenje važnijih odredaba i, shodno novim društvenim interesima, uslovima i potrebama, predlaže nova teorijska istraživanja i unapređivanja prakse, sve temeljeno na ustavno-pravnim osnovama i političkim odlukama SKJ. Autor se, naime, zalaže za to da se u izmenjenim uslovima preispitaju i preciznije formulišu kriterijumi za utvrđivanje predmeta tajni iz domena bavljenja svakog subjekta problemima odbrane i zaštite, kao i mera za njihovu zaštitu kada su u pitanju vitalni interesi zemlje, bilo da predstavljaju opasnost za nacionalnu bezbednost bilo za tekuću politiku države. Iako svestan fijaska sličnih pokušaja na međunarodnom planu, on se zauzima za to da se u nas učini napor kako bi se na teorijskom planu utvrdila jedinstvena definicija, ili bar postigla saglasnost u tome šta sve predstavlja tajnu odbrane. Pri tome naglašava da širok raspon u predmetu tajne i njegova promenljivost otežavaju njeno sveobuhvatno definisanje. Na zakonodavnom planu, pogotovu u Zakonu o narodnoj odbrani i njegovim pratećim propisima, naš zakonodavac je originalno definisao pojam »tajnog podatka narodne odbrane«, tako da objašnjava šta sve predstavlja tajnu odbrane, bez obzira na njene različite zakonodavno-pravne konstrukcije.

U nas svi subjekti odbrane, svojim normativnim aktima, na jedinstven način i samostalno, utvrđuju zaštitu tajnih podataka od interesa za opštenarodnu odbranu i oružane snage, određujući im stepen poverljivosti. Sama ta činjenica da su svi društveni subjekti u praksi i nosioci organizacije zaštite — pretpostavka je angažovanja u tome svih drugih snaga samoupravnog društva i ujedno najveća garancija njene zaštite. Upravo takvim integrisanjem obezbeđena je široka saradnja svih subjekata sa stručnim službama bezbednosti i zaštite tajnosti, pri čemu se posebno izdvajaju

one mere čuvanja tajnosti koje su najkonkretnije vezane za potrebe vođenja oružane borbe. Tu se podrazumeva i odgovarajući sistem represivnih mera, primerenih karakteru samoupravnog društva i stalno nastojanje da naša organizacija zaštite tajni odbrane zemlje bude adekvatna moći stranih obaveštajnih organizacija, što nam ne daje pravo na samozadovoljstvo i samouverenost pred opasnostima od obaveštajnih prodora protivnika.

U zaključnom razmatranju autor obrazlaže zašto, po njemu, nazivi »državna« ili »vojna« tajna više ne odgovaraju sistemu i karakteru odbrane naše zemlje, zalažući se »za jednu takvu zakonsku formulaciju tajne narodne odbrane koja bi omogućavala subjektima odbrane da odrede njenu sadržinu u svakom konkretnom slučaju. To znači, zakonodavac bi odredio jedinstven okvir tajne narodne odbrane i jedinstvene kriterijume za njeno utvrđivanje. Određivanje njene konkretne sadržine zakonodavac treba da prepusti subjektima odbrane...«

Analizirajući našu bogatu društvenu praksu, dr Kovačević je koristio veoma bogatu stručnu literaturu, iz koje je, u popisu na kraju studije, dao selektivan izbor od preko 150 dela domaćih i stranih pisaca, čime je čitaoca zainteresoavnog za širi uvid u ovu problematiku ozbiljno zadužio. On u svojoj analizi nijedno od sadašnjih opredeljenja, pa ni rešenja, nije doveo u pitanje, ali je ukazao na neke nedorečenosti, pogotovo na nove potrebe i mogućnosti. Društvena praksa u poslednje dve godine, pogotovo neki duboki procesi i aktuelni događaji, umnogome su mu dali za pravo. To je već dovoljno ozbiljan razlog da se pripremi novo, prerađeno i dopunjeno izdanje, pri čemu i za dopune i za prepravke ima i prostora i potrebe. U tom slučaju autor, sem ostalog, ostaje u obavezi da još šire argumentuje svoju ideju o jedinstvenosti tajne odbrane koja zahvata široka područja društvenih odnosa i jedinstvenosti kriterijuma za njeno utvrđivanje. To bi ukazalo na još savremenija i efikasnija rešenja i pospešilo rad svih društvenih subjekata i u tom domenu njihovog delovanja gde se pojavljuju kao nosioci prava i obaveza u odbrani zemlje. U tome je i prvo izdanje studije dr Kovačevića, nesumnjivo, imalo značajnu misiju.

ŽIVOJIN MILJKOVIĆ